

37. SOLONSKA, N. (2010) Veniamin Kordt – orhanizator bibliotечної справи [Veniamin Kordt – the Organizer of the Librarianship]. *Visnyk knyzhkovoi palaty*. 11. Pp. 32–34. [In Ukrainian]

38. STEPCHENKO, O.P. (2008) Ukrainski vcheni – fundatory spetsializovanykh viddiliv natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho (1918–1934) [Ukrainian Scholars – Founders of the Specialized Departments of the Vernadsky National Library of Ukraine]. Kyiv: NBUV. [In Ukrainian]

39. TARAN, O.H. Nazarevskiy Oleksandr Adrianovych. *Entsyklopediia Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. [Online]. Available from: <http://eu.univ.kiev.ua/departments/rosiys%60koyi-movy-kafedra/nazarevs%60kyy-oleksandr-adriano/> [In Ukrainian]

40. TISHCHENKO, I.I. (2005) Kerivnyky biblioteki Universytetu sv. Volodymyra (1834–1919). *Visnyk Kyivskoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriia*. 80–81. Pp. 127–129. [In Ukrainian]

41. SHOVKOPLIAS, T., HERUS, A.V. O. Kordt ta yoho naukovyi dorobok v istorii kartohrafii [O. Kordt and His Scientific Contribution to the History of Cartography]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho*. 31. Pp. 686–690. [In Ukrainian]

42. SHULHYN, V.YA. (2010) Istoriia unyversiteta sv. Vladimira [The History of Saint Vladimir University]. Kiev: Lybed'. [In Russian]

Надійшла до редколегії 21.08.18

O. Liapina, Ph. D. in History, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

"FORGOTTEN DIRECTOR"

(O. NAZAREVSKYI AND THE LIBRARY OF KYIV UNIVERSITY DURING 1920'S – AT THE BEGINNING OF 1930'S)

The history of Kyiv university library of the educational experiments period (from 1920 to beginning 1930 th) is presented in this article. The research is based on archived materials. The author described structures, the main directions of work and ways of library funds refill. The basic obstacles of the normal functioning of library are found out in an indicated period. Information about the chief librarians of the 1920 s – 1930 s was specified. The term of work of V. Kordt in the Kiev Institute of Public Education was specified, his successors are indicated. Main attention is paid to the difficult period of 1925–1929, related to the library reorganization, allocation of a significant part of funds and transfer of them to the National Library of Ukraine and other educational and scientific institutions of Ukraine. The activity of O. Nazarevskiy on the post of library director has been analyzed. It was accentuated the efforts that had been made by the administration of institute and Nazarevskiy as a senior librarian for the purpose of decreasing the negative consequences of library funds distribution during the second half of 1920th.

Key words: Kyiv University, fundamental library, the National Library of Ukraine, reorganization, senior librarian, O. Nazarevskiy.

УДК 94(73+4):355.4"1958/1968"

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2018.138.10>

В. Масний, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

РОЗВИТОК ДОКТРИНАЛЬНИХ І КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ ВІЙСЬКОВОЇ СПІВПРАЦІ США З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СОЮЗНИКАМИ КІНЦЯ 1950-Х – ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 1960-Х РОКІВ

Присвячено проблематиці розвитку доктринальних і концептуальних основ військової співпраці Сполучених Штатів Америки з європейськими союзниками в період кінця 1950-х – другої половини 1960-х рр. Особливу увагу приділено причинам та особливостям заміни стратегічної концепції "масованої відплати" на стратегію "гнучкого реагування" як базового принципу реалізації США та їхніми військово-політичними партнерами доктрини "стримування" в Європі на початку 1960-х рр. Проаналізовано технологічний та військовий чинники зміни балансу у глобальному протистоянні західних держав із СРСР та його сателітами на європейському континенті, охарактеризовано наслідки такої зміни для міжнародних відносин на глобальному та європейському рівнях. Розглянуто стратегічні та концептуальні причини наростання суперечностей політичного курсу Франції зі стратегічними планами блоку НАТО, висвітлено роль та місце плану створення "Багатосторонніх ядерних сил" у формуванні зазначених суперечностей. Описано стратегічні та доктринально-концептуальні наслідки виходу Франції з військових структур НАТО у 1966 р. для системи військово-політичного партнерства Сполучених Штатів Америки з європейськими державами.

Ключові слова: США, Європа, НАТО, військовий, співпраця, доктрина.

Військове партнерство США з низкою європейських держав, як двостороннє, так і в межах блоку НАТО, було ключовим елементом системи міжнародної безпеки в Європі в період холодної війни. Протидія загрози з боку Радянського Союзу та його сателітів загалом обґрунтовувалася сформованою ще в 1940-х рр. "доктриною стримування", що визначала загальні цілі протистояння соціалістичному блоку. Значна перевага США у кількості та якості стратегічних озброєнь, насамперед ядерної, термоядерної зброї та засобів їх доставки до цілей, у 1950-х рр. визначалась як ключова гарантія безпеки для самих Сполучених Штатів та їхніх союзників, що знайшло своє вираження у стратегії "масованої відплати", яка була імплементована адміністрацією президента США Дуайта Ейзенхауера. Утім, наприкінці 1950-х рр. стратегія "масованої відплати" втрачає свою актуальність і їй на зміну приходить стратегія "гнучкого реагування", що мало значні наслідки для еволюції принципів і способів взаємодії США з європейськими союзниками у 1960-х рр., а також знайшло вираження у кризі НАТО у зв'язку з виходом Франції з інтегрованої військової структури блоку у 1966 р.

Дослідження та висвітлення особливостей еволюції доктринальних і концептуальних основ військової спів-

праці США з європейськими союзниками в період кінця 1950-х – другої половини 1960-х рр. не перебували у фокусі національної історіографії, що надає нашій роботі наукової новизни. Крім того, дослідження та розуміння суті американсько-європейської військової співпраці та його стратегічних чинників має значну актуальність для сучасної української військової та зовнішньополітичної стратегії, які перебувають у процесі переорієнтації з доктрин безблокового статусу до масштабного військово-стратегічного та військово-технологічного партнерства із США, європейськими державами та блоком НАТО.

Оснovoю джерельної бази даного дослідження становлять документи НАТО [1, 9, 10], публічні заяви та виступи політичних лідерів досліджуваного періоду [2], аналітичні розвідки корпорації RAND [1] та Т. Шеллінга зокрема [12], а також загальні західні дослідження історії холодної війни, що дозволяють трактувати конкретну інформацію в широкому історичному сенсі. Зокрема, проаналізовано праці Д. Міллера "The Cold War. A Military History" [8], Д. Хоровіца "The free world colossus: a Critique of American Foreign Policy in the Cold War" [6], С. Докрілла "Eisenhower's New Look National Security Policy, 1953–1961" [3], Л. Фрідмана "The Evolution of Nuclear Strategy" [5], Дж. Еллісона "The United States, Britain and

The Transatlantic Crisis: Rising to The Gaullist Challenge, 1963–68" [4], "The Cambridge History of Cold War" [7].

У 1960 р. майбутній нобелівський лауреат, стратег та фахівець із теорії ігор Т. Шеллінг у книзі "Стратегія конфлікту" описав наслідки досягнення балансу у стратегічних озброєннях – стосовно рівнозначного співвідношення як кількості ядерних озброєнь, так і технологій їхньої доставки до цілей – між Сполученими Штатами та Радянським Союзом. Висновки автора ставили під сумнів ефективність ключової тогочасної військово-стратегічної доктрини Сполучених Штатів Америки – доктрини "масованої відплати", що базувалася на двох чинниках: перевазі Сполучених Штатів у ядерних озброєннях і можливості їхньої доставки до цілей на території СРСР та використанні зазначеної переваги як основи військової стратегії у вірогідній війні із соціалістичним блоком. Також доктрина "масованої відплати" визначала стратегії військових союзників США в Європі, адже їхня безпека перебувала у прямій залежності від американського ядерного арсеналу [12, с. 146].

Відповідно до ключових стратегічних концепцій, прийнятих у межах блоку НАТО, у випадку війни з СРСР знищення військового потенціалу та нівелювання боєздатності збройних сил Радянського Союзу мало відбуватися саме за допомогою ядерних озброєнь, а використання підрозділів збройних сил держав-членів Альянсу передбачалося вже на завершальному етапі війни [8, с. 208]. Утім, успіхи СРСР у розробці та впровадженні ракетних технологій, які наочно були продемонстровані радянськими космічними програмами кінця 1950-х рр. та постійне нарощення ядерного арсеналу зумовили ситуацію, у якій, відповідно до висновків Т. Шеллінга, сторона, що перша завдала ядерного удару, отримувала настільки значні переваги для подальшого розвитку військових дій, що це могло гарантувати перемогу в конфлікті. Таким чином, загроза завдання ядерного удару з метою стримування СРСР ставала провокативним фактором, що значно загострювало міжнародну обстановку та збільшувало загрозу початку повномасштабного конфлікту, що не відповідало цілям Сполучених Штатів у холодній війні, визначених концепцією "стримування" ще наприкінці 1940-х рр. [12, с. 153].

Зважаючи на це, на початку 1960-х рр. склалася низка передумов до зміни ключових військово-стратегічних доктрин Сполучених Штатів щодо протистояння з Радянським Союзом. Ініціатором процесу їхньої розробки й адаптації стало нове керівництво країни на чолі з обраним у 1961 р. президентом-демократом Джоном Ф. Кеннеді, а каталізатором – так звана "Карибська криза" 1962 р. Безпрецедентний рівень загрози Сполученим Штатам, спричинений розміщенням арсеналу ядерної зброї СРСР на Кубі, остаточно засвідчив тезу про вразливість території США до ударів міжконтинентальних балістичних ракет (МБР), адже успіхи СРСР у розробці ракетних технологій були очевидні у зв'язку із широко висвітленою в медійному середовищі космічною програмою, зокрема першим пілотованим польотом в космос у квітні 1961 р. Американські експертні кола та політичні еліти переконалися у тому, що доктрина "масованої відплати" та агресивного стримування СРСР застаріла як у технологічному, так і політичному сенсах [1].

На зміну стратегії "необмеженої ескалації" (all-out war), якої дотримувалася попередня республіканська адміністрація президента Ейзенхауера, прийшла ідея "контрольованої ескалації" (mounting pressures) – контролю та локалізації конфліктів, гнучкого застосування військових стратегій, засобів і технологій з метою якщо не унеможливити, то відтягнути масований ядерний

удар по Радянському Союзу до ситуації, коли можна буде максимально ефективно нейтралізувати військові сили СРСР, насамперед – стратегічні озброєння. Цей комплекс доктрин і стратегій отримав назву "гнучкого реагування" (flexible response) [11].

На перший погляд доктрина "гнучкого реагування" мала сприяти співпраці США з європейськими партнерами по блоку НАТО, адже відтепер Сполучені Штати, що досі вважали себе майже невразливими для радянської ядерної зброї і могли під час обговорень планів військового конфлікту з СРСР оперувати термінами "удар у відповідь" та "відплата", ставали в один ряд із державами, для яких непоправні руйнації у випадку радянської агресії були неминучою перспективою. Утім, для свого успішного функціонування доктрина "гнучкого реагування" потребувала такого рівня контролю над військовими підрозділами, штабного планування, управління та оперативності в обробці розвідувальної та оперативної інформації, який на момент початку 1960 рр. не міг бути забезпечений навіть усередині власне американських збройних сил, не кажучи вже про багатосторонній військовий блок НАТО, чие управління та координація були завданням значно більшого масштабу [8, с. 231].

США, виходячи із вищезазначених причин, узяли курс на посилення централізованого контролю над військовим потенціалом НАТО, який не міг не зустріти опір європейських членів Альянсу, адже в певній мірі суперечив принципам національного суверенітету [6, с. 92]. Крім того, концентрація стратегічних доктрин НАТО 1950-х рр. на ядерній зброї не найкращим чином вплинула на розвиток конвенційних збройних сил країн – членів альянсу і перевага Радянського Союзу в кількості та якості класичних озброєнь (крім радянських військово-морських сил, чий обсяг і боєздатність поступався американським упродовж усієї холодної війни) над НАТО лише зростала в період 1940–1950-х рр. [1].

Особливо складною проблемою, внаслідок вищезазначених чинників, стало питання контролю над розкиданим по Європі відповідно до доктрини попередньої адміністрації президента Д. Ейзенхауера про "ядерний розподіл" (nuclear sharing), американським ядерним арсеналом і, як наслідок, обмеження можливостей європейських союзників щодо застосування ядерної зброї на власний розсуд. Ще в 1950-х рр. європейські держави, не бажаючи повністю передавати свій оборонний суверенітет Сполученим Штатам, наполягали на активній участі в ухваленні рішень у сфері власної безпеки, що передбачало ту чи іншу форму контролю над ядерною зброєю. Першочергово адміністрацією президента США Д. Ейзенхауера передбачалося два варіанти врегулювання проблематики спільного контролю над ядерною зброєю. Відповідно до першого, у мирний час Сполучені Штати контролюють та командують усіма ядерними силами, але у випадку війни контроль переходить до командування НАТО відповідно до попередньо прийнятих планів і доктрин, і таким чином кожна країна – член НАТО матиме свою частку контролю над ядерним арсеналом. Другий варіант передбачав активне використання технологічної інновації: розміщення американських балістичних ракет середньої дальності у Європі і спільний двосторонній контроль над ними США та кожної країни, де буде розміщена тактична ядерна зброя, зі збереженням одностороннього американського управління над стратегічними ядерними силами [3, с. 137].

Досягнення технологічного паритету у сфері стратегічних озброєнь між США та СРСР наприкінці 1950-х рр. змушувало Сполучені Штати та НАТО, відповідно до власних стратегічних доктрин, форсувати розміщення

ракет середньої дальності у Європі, реалізуючи другий із вищезгаданих варіантів "ядерного поділу". Так, перші п'ять нових американських підводних човнів класу "Вашингтон", озброєних ракетами середньої дальності з ядерними боєголовками "Поляріс А-1", передбачалося розмістити саме на європейських базах. Крім того, розпочалися спільні американсько-європейські проекти з будівництва надводних кораблів-ракетоносців [8, с. 301].

Розкидані по Європі ракети, підводні човни та стратегічна бомбардувальна авіація з частиною контролю кожної країни, на чий території вони розміщувались, робили вимогу доктрини "гнучкого реагування" до чіткого централізованого контролю практично неможливою. Відповідно, у жовтні 1962 р., на сесії ради НАТО, державний секретар США Д. Райок висунув пропозицію про створення "багатосторонніх ядерних сил" (БЯС). Цей план передбачав формування єдиного ядерного оборонного потенціалу західноєвропейських країн і США, який би перебував під командуванням військових структур НАТО. По суті це означало, що європейські члени НАТО отримають доступ до застосування ядерної зброї, але не матимуть власного ядерного потенціалу, а Велика Британія і Франція погодяться передати свої арсенали під міжнародне командування, а по факту – що було очевидним європейським стратегам – під контроль США [5, с. 177].

Особливо гостре несприйняття зазначеного плану висловила Франція. Хоча президент де Голль під час Карибської кризи беззаперечно підтримав дії США, усе ж ключовим постулатом його зовнішньої політики був пошук виходу зі стану союзника-цілі у радянсько-американській конфронтації. Французьке керівництво схилилося до дистанціювання від США у військово-стратегічній галузі. У відповідь на пропозиції США щодо "БЯС", президент Шарль де Голль прийняв рішення про створення незалежних ядерних сил Франції і став безкомпромісно відстоювати свою позицію. Франція була ядерною державою з 1960 р. і змусити її передати ядерний потенціал під іноземний контроль у межах НАТО було неможливо без докорінної перебудови договірної основи блоку [4, с. 81].

ФРН теж була незадоволена американським планом, який закривав для неї шлях до створення власної ядерної зброї. Зважаючи на це Ш. де Голль став пропонувати тогочасному канцлеру К. Аденауеру сформувати систему двосторонньої співпраці, окрему від НАТО, у межах якої Париж і Бонн могли би взаємодіяти у військово-політичній сфері. Відповідно, якщо до липня 1961 р. Франція активно виступала проти допуску ФРН до ядерної зброї, то в 1962 р. французькі керівники перестали виключати можливість перетворення Західної Німеччини в ядерну державу, у перспективі – через 5–10 років. Маневрування щодо ФРН було частиною плану Франції "відвернути ФРН" від США й ізолювати Вашингтон у питанні створення БЯС [4, с. 193].

Паралельно з перемовинами з Німеччиною, французькі стратеги та дипломати наголошували на обставині, що під час Карибської кризи американська сторона не вела консультацій із союзниками по НАТО, а лише інформувала їх про свої кроки тією мірою, якою вважала за потрібне. Це не мало нічого спільного з партнерством, як його розуміли французькі керівники. Франція була налаштована на зміцнення самостійності Європи в міжнародних справах. Європейцям було важливо, щоб СРСР припинив розглядати їх як сателітів США, що автоматично слідує всім поворотам американської політики, адже в такому разі питання їх прямого виживання переставало бути повністю залежним від стосунків Білого дому та Кремля [6, с. 141].

У 1962 р. адміністрація Дж. Кеннеді, після отримання згоди Великої Британії з програмою БЯС, стала готуватися до обговорення цього плану в межах НАТО, щоб переконати приєднатися до нього Францію, ФРН та інших членів альянсу. 14 січня 1963 р. президент Ш. де Голль в інтерв'ю французькій пресі у різкій формі заявив про відмову від участі в американському плані і намір Франції створити власні ядерні сили й, у разі потреби, самостійно їх використовувати. Він піддав критиці позицію Британії, що погодилася підтримати політику США і ще раз висловився проти її прийняття в Європейське економічне співтовариство (ЄЕС). Французький лідер вважав, що після входження Британії в "європейську спільноту", ЄЕС буде розчинено в "атлантичному співтоваристві" під керівництвом США й американо-британського блоку. Переговори про входження Британії в ЄЕС у Брюсселі були перервані. Західна Німеччина погодилася з позицією Франції, але ухилилася від її активної підтримки. Таким чином, станом на 1963 р. у блоці НАТО позначився розкол [2].

Убивство президента Дж. Кеннеді не змінило позицій американського уряду, очолюваного президентом Л. Джонсоном, який успадкував план БЯС та продовжив повноваження призначеного Дж. Кеннеді міністра оборони Р. Макнамари. На сесії ради НАТО в Оттаві у травні 1963 р. Британія запропонувала модифікацію американського плану, що вже був відкинтий де Голлем, відповідно до якого багатосторонні ядерні сили створювалися б не замість, а поряд із національними ядерними потенціалами. Цей проект теж не зустрів схвалення [11].

16 грудня 1964 р. американська делегація представила на розгляд сесії ради НАТО третю версію плану, який передбачав спільне будівництво надводних бойових кораблів-носіїв ядерної зброї на умовах співфінансування та передачі їх під командування загальноблокового органу, голоси в якому ділилися б пропорційно частці кожної країни у фінансуванні програми. У проекті погодилася брати участь ФРН, що розраховувала хоча б таким чином отримати право приймати рішення щодо використання ядерної зброї. Американський план викликав негативну реакцію французької делегації, адже пропозиції Вашингтона повністю розходилися з уявленнями Парижа про формулу відносин ядерних держав Заходу у сфері безпеки. Франція висловилася проти БЯС. План відмовилися схвалити Канада, Данія, Норвегія, Ісландія і Туреччина. Навіть Британія не ризикнула відкрито солідаризуватися із США. Тільки Західна Німеччина проголосувала за американську пропозицію [9, с. 203].

Суперечності між Францією і НАТО наростали, і план БЯС був лише їхнім каталізатором. Відповідно до висновків французьких аналітиків-самостійників, план БЯС був утіленням американської лінії на підпорядкування Західної Європи і залучення її до стратегії Вашингтона як підпорядкованого партнера, призначенням якого було надавати Сполученим Штатам плацдарм у Старому світі для протистояння Радянському Союзу. Крім того, зосередження контролю над ядерним арсеналом держав Заходу і загалом посилення централізованого управління арміями блоку НАТО, з метою відповідності доктрині "гнучкого реагування", могло стати першим кроком до зміни відносин європейських та американських збройних сил і військово-промислових комплексів із формату співпраці у формі підпорядкування. Таким чином, питання про ядерний контроль стало частиною проблеми збереження самостійності збройних сил європейських держав [6, с. 185].

Президент Шарль де Голль, слідує своїй ідеї "величчя Франції", явно не вважав підпорядкування Вашингтону правильним вектором розвитку як французьких

збройних сил, так і зовнішньополітичної стратегії загалом. Очевидно, що він не був самотнім у подібних переконаннях, адже європейські держави, що подолали негативні наслідки Другої світової війни й активно долучалися до розробки та втілення ідей європейської інтеграції, у жодній мірі не прагнули до обмеження власного суверенітету в такій важливій галузі як збройні сили та військова промисловість. Утім, лише у Франції на початку 1960-х рр. була реальна можливість дистанціюватися від американської військової допомоги. Президент Шарль де Голль вважав, що безпека країни буде цілком надійно захищена зусиллями самої Франції від гіпотетичної загрози з боку Радянського Союзу, якщо в неї буде власний потенціал ядерного стримування, достатній, щоб загрожувати головним містам європейської частини СРСР [4, с. 139].

Також варто відзначити роль відмінностей у стратегічному баченні перспектив протистояння НАТО та СРСР. На відміну від Вашингтона, Париж не розглядав серйозно перспективу глобальної війни проти Радянського Союзу. Безпеку Франції де Голль фактично відокремив і від безпеки Заходу загалом, і від безпеки США. Президент Франції відкидав зосередженість американських політиків винятково на можливості війни із "соціалістичним блоком". Його баченню відповідала концепція "оборони за всіма азимутами" (multi-sided defense) або "багатостороннього стримування" (multilateral deterrence), у межах якої конфлікт із СРСР і його союзниками був лише одним із кількох негативних сценаріїв розвитку. Франція визнавала себе частиною Заходу, але не хотіла брати участь у війні проти СРСР, якщо це не було продиктовано її власними національними інтересами [4, с. 142].

Прагнення Парижа до відокремлення всередині військово-політичної стратегії Заходу посилювалося в міру розростання війни США у В'єтнамі в 1965–1966 рр. З одного боку, європейські союзники Сполучених Штатів стали свідками неефективності наймогутнішої армії західного блоку в асиметричному протистоянні з комуністичним В'єтконгом, що не могло не викликати сумніви у спроможності США ефективно протистояти Радянському Союзу у випадку гіпотетичного конфлікту в Європі. З іншого – пряма військова підтримка Північного В'єтнаму двома найбільшими комуністичними державами – Китайською Народною Республікою та СРСР – критично підвищувала вірогідність переростання конфлікту в Індокитаї у повномасштабну ядерну війну. Франція відчувала свою вразливість, зумовлену союзницьким статусом зі Сполученими Штатами, адже удар радянських сил на континенті міг бути зумовлений обставинами конфлікту далеко за межами європейських національних інтересів. Крім питання про доцільність посилення контролю США над військовими потенціалами європейських союзників, поставала проблема ефективності такого контролю в питаннях недопущення глобального конфлікту. Шарль де Голль допускав розширення масштабів конфлікту за рахунок неконтрольованої ескалації протистояння США із двома комуністичними державами. Зіткнувшись з ризиком стати заручником радянсько-американської конфронтації французьке керівництво не хотіло [7].

21 лютого 1966 р. Франція офіційно заявила про вихід із військової організації НАТО. Мотивуючи своє рішення, Ш. де Голль заявив, що у зв'язку зі змінами умов у світі, політика, що здійснюється в межах НАТО, суперечить національним інтересам Франції. Де Голль домігся від США евакуації із французької території всіх військових штабів НАТО, виведення союзницьких військ і ліквідації іноземних військових баз. Усі французькі збройні сили були підпорядковані національному командуванню з 1 липня 1966 р., а із

6 жовтня 1966 р. представники Франції покинули постійний комітет НАТО [10].

Франція залишилася політичним членом НАТО, адже французькі представники полишили тільки інтегровану військову структуру організації. Цей вихід породив комплекси фінансових, стратегічних і логістичних проблем для НАТО – зокрема евакуацію військових баз та іноземних військ із території Франції. Зрештою, у серпні 1967 р. було підписано угоду Аллерет-Лемніцер, у якій ключовою умовою співпраці між силами НАТО і французькою армією визначалося строге підпорядкування французьких збройних сил наказам власного уряду і національного командування [10].

Вихід Франції, що на той момент володіла найсильнішою з усіх європейських членів НАТО армією, лише посприяв американським планам централізації блоку. Тепер ключовою континентальною європейською армією НАТО мали стати збройні сили Німеччини (Бундесвер), які досі коливались між Францією та США, маючи на меті відновлення свого самостійного військового потенціалу. Підтримка американських планів щодо адаптації доктрини "гнучкого реагування" як базової стратегії НАТО тепер давала можливість Німеччині залучити американські ресурси до відновлення, а по факту – новоутворення – власного оборонного потенціалу. Таким чином, опираючись на вже звичну підтримку Великої Британії, що з часу завершення Другої Світової війни стала своєрідним виразником американських інтересів у Європі, та згоду ФРН, Сполучені Штати змогли ініціювати та провести централізацію НАТО. У листопаді 1966 р. комітет ядерного планування НАТО, створений у травні 1965 р., було реорганізовано в комітет військового планування, при якому була створена окрема група ядерного планування. В обидві новоутворені структури увійшли представники ФРН [7].

Отже, варто зауважити, що способи та доктрини американсько-європейського військового партнерства, що діяли впродовж 1950-х рр. внаслідок досягнення балансу у сфері стратегічних озброєнь між США та їхніми союзниками, й СРСР із його сателітами, перестали виконувати свою головну функцію – теоретично гарантувати безпеку Заходу та його перемогу у вірогідній війні з Радянським Союзом. З початок 1960-х рр. став періодом переосмислення стратегій як глобального протистояння з СРСР, так і військово-політичного партнерства США із західноєвропейськими державами, що знайшло відображення у міжнародних відносинах та глобальних процесах усього подальшого періоду холодної війни.

Упровадження стратегії "гнучкого реагування" як базового принципу безпекової політики США та їх союзників вимагало збільшення рівня контролю над збройними силами держав – членів НАТО та централізації командування й управління блоку НАТО, що суперечило політичному курсу президента Франції Шарля де Голля і стало каталізатором виходу Франції з військових структур НАТО. Усе ж вихід Франції, попри значні негативні наслідки для інфраструктури та стратегічних планів розгортання контингентів НАТО у Західній Європі, не став початком глибокої кризи, проте сприяв реформуванню принципів і способів взаємодії США з європейськими союзниками у напрямі концепцій централізації контролю. Значно більшу роль у блоці НАТО здобула ФРН, що володіла ключовою для військових стратегій вірогідного конфлікту з СРСР територією, і чий ВПК та збройні сили у взаємодії з американськими контингентами тепер мали замінити французькі в ролі основи конвенційної військової сили західного блоку на європейському континенті.

Список використаних джерел:

1. Biztinger R.A. Assessing the Conventional Balance in Europe, 1945–1975 / R.A. Biztinger. – Santa Monica: RAND Corporation, 1989. – URL : <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/notes/2007/N2859.pdf>.
2. CVCE.EU: Press Conference Held by General de Gaulle (14 January 1963). – URL : https://www.cvce.eu/en/obj/press_conference_held_by_general_de_gaulle_14_january_1963-en-5b5d0d35-4266-49bc-b770-b24826858e1f.html.
3. Dockrill S. Eisenhower's New-Look National Security Policy, 1953–1961 / S. Dockrill. – N. Y. : Springer, 1996. – 400 p.
4. Ellison J. The United States, Britain and the Transatlantic Crisis: Rising to the Gaullist Challenge, 1963–68 / J. Ellison. – N. Y. : Palgrave Macmillan, 2007. – 263 p.
5. Freedman L. The Evolution of Nuclear Strategy / L. Freedman. – L. : Palgrave Macmillan UK, 1989. – 522 p.
6. Horowitz D. The Free World Colossus: a Critique of American Foreign Policy in the Cold War / D. Horowitz. – N. Y. : Hill and Wang, 1971. – 465 p.
7. Leffler M. (ed.) The Cambridge history of Cold War. Volume 1: Origins / M. Leffler, ed. – Cambridge : Cambridge University Press, 2010. – 664 p.
8. Miller D. The Cold War. A Military History / D. Miller. – N. Y. : St Martin's Press, 1998. – 476 p.
9. NATO: The North Atlantic Council met in Ministerial Session in Paris on 15th, 16th and 17th December, 1964. Final Communiqué. – URL : <https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c641215a.htm>.
10. NATO – Declassified: Why Belgium? – URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_147162.htm?selectedLocale=en.
11. Pedlow G.W. The Evolution of NATO strategy, 1949–1969 / G.W. Pedlow // NATO strategy documents 1949–1969 / ed. by G.W. Pedlow. – Brussels, 1997. – URL : www.nato.int/archives/strategy.htm.
12. Shelling T.C. The Strategy of Conflict / T.C. Shelling. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1981. – 309 p.

References

1. BIZTINGER, R.A. (1989) *Assessing the Conventional Balance in Europe, 1945–1975* [Online]. Available from: <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/notes/2007/N2859.pdf>.
2. ANON (1963) CVCE.EU: *Press Conference Held by General de Gaulle (14 January 1963)* [Online]. Available from: https://www.cvce.eu/en/obj/press_conference_held_by_general_de_gaulle_14_january_1963-en-5b5d0d35-4266-49bc-b770-b24826858e1f.html.
3. DOCKRILL, S. (1996) *Eisenhower's New-Look National Security Policy, 1953–1961*. New York: Springer.
4. ELLISON, J. (2007) *The United States, Britain and the Transatlantic Crisis: Rising to the Gaullist Challenge, 1963–68*. New York : Palgrave Macmillan.
5. FREEDMAN, L. (1989) *The Evolution of Nuclear Strategy*. London: Palgrave Macmillan UK.
6. HOROWITZ, D. (1971) *The Free World Colossus: a Critique of American Foreign Policy in the Cold War*. New York: Hill and Wang.
7. LEFFLER, M. (ed.) (2010) *The Cambridge history of Cold War. Volume 1: Origins*. Cambridge: Cambridge University Press.
8. MILLER, D. (1998) *The Cold War. A Military History*. New York : St Martin's Press.
9. ANON (1964) NATO: *The North Atlantic Council met in Ministerial Session in Paris on 15th, 16th and 17th December, 1964. Final Communiqué* [Online]. Available from: <https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c641215a.htm>.
10. ANON (N.d.) NATO – *Declassified: Why Belgium?* [Online]. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_147162.htm?selectedLocale=en.
11. PEDLOW, G.W. (1997) *The Evolution of NATO strategy, 1949–1969* [Online]. In: G.W. Pedlow, ed. *NATO strategy documents 1949–1969*. Brussels: [s.n.] Available from: www.nato.int/archives/strategy.htm.
12. SHELLING, T.C. (1981) *The Strategy of Conflict*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Надійшла до редколегії 20.07.18

V. Masnyi, Ph. D. student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE DEVELOPMENT OF DOCTRINAL AND CONCEPTUAL BASES OF US MILITARY COOPERATION WITH EUROPEAN ALLIES IN THE LATE 1950's – SECOND HALF OF THE 1960's

The article deals with the problems of the development of the doctrinal and conceptual bases of military cooperation between the United States of America and European allies during the late 1950's – second half of the 1960's. Particular attention is paid to the reasons and peculiarities of replacing the strategic concept of "massive retaliation" with the strategy of "flexible response" as a basic principle of the US and its military-political partners' implementation of the "containment" doctrine in Europe in the early 1960's. The technological and military changes in the balance of the global confrontation of the Western powers with the USSR and its satellites on the European continent are analyzed, consequences of this change for international relations at the global and European levels are enlighten. The strategic and conceptual reasons for increasing the controversy of the political course of Gaullist France with the strategic plans of the NATO bloc, as well as the role and place of the plan for the creation of "Multilateral Nuclear Forces" in forming of these contradictions, are discussed. The strategic and doctrinal-conceptual implications of France's withdrawal from NATO military structures in 1966 for the United States military-political partnership with the European powers are described.

Key words: USA, Europe, NATO, military, cooperation, doctrine.

УДК 94 (477) (092) "1892/1979" Ганцов Всеволод
<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2018.138.11>

Л. Могильний, д-р іст. наук, проф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ПОЗИЦІЯ ВСЕВОЛОДА ГАНЦОВА

Наприкінці XIX – початку XX ст. у середовищі української інтелігенції сформувалася думка про особистий внесок кожного для розвитку свого народу у сфері науки і культури. Одним із тих, хто відгукнувся на подібний неофіційний заклик, став Всеволод Михайлович Ганцов. До 1918 р. він працював у Петербурзькому університеті, потім, переїхавши у лютому 1919 р. до Києва, увійшов до складу Української академії наук та вступив до складу Української партії соціалістично-федералістів на чолі із С. Єфремовим, підтримував Українську Народну Республіку у боротьбі проти більшовиків і білогвардійців. У дослідженні проаналізовано еволюцію поглядів В. Ганцова впродовж революційних подій і боротьби за незалежність України 1917–1920-х рр. Встановлено його автономістські переконання, які він сприйняв внаслідок роботи із представниками української громади Петербурга та активної участі в українському громадському житті. Поступово, як і більшість учасників українського національного руху, В. Ганцов прийшов до думки про необхідність створення самостійної української держави, яка могла б остаточно розв'язати національні, соціальні, економічні та науково-освітні проблеми українського народу. Одним зі шляхів такого самоствердження була його наукова робота у сфері мовознавства. Надзвичайно цікавою сторінкою життя В. Ганцова стала його участь впродовж 1920–1924 рр. у підпільній антибільшовицькій організації – Братстві української державності (БУД), метою якої було відновлення УНР. Встановлено, що учасники БУД намагалися стати координаційним центром повстанського руху на території Київщини й інших регіонів України, засуджували більшовицьку політику воєнного комунізму, з недовірою й обережністю ставилися до НЕПу і політики українізації. В українській і зарубіжній історіографії тема статті донині практично не розглядалася, тому питання суспільно-політичних поглядів В. Ганцова є надзвичайно актуальним, зважаючи на те, що персоналії так званого "другого плану в українському русі" не отримали належного висвітлення в науковій літературі.

Ключові слова: Ганцов Всеволод, Українська Центральна Рада, Єфремов Сергій, Братство української державності, мовознавство.

Упродовж останніх десятиліть в українській історичній науці відбулися великі зрушення. Закриті і цензуро-

вані в радянські часи сторінки української історії врешті-решт отримали можливість для повноцінних досліджень